

Postanowienie z dnia 25 stycznia 2007 r.

I PZ 30/06

Oświadczenie osoby fizycznej ubiegającej się o zwolnienie od kosztów sądowych powinno zawierać wszystkie dane wymagane w art. 102 ust. 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 167, poz. 1398 ze zm.) oraz wynikające z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie określenia wzoru oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby fizycznej ubiegającej się o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym (Dz.U. Nr 27, poz. 200), jednak nie musi być złożone na druku oświadczenia, którego wzór stanowi załącznik do tego rozporządzenia.

Przewodniczący SSN Herbert Szurgacz, Sędziowie SN: Katarzyna Gonera (sprawozdawca), Zbigniew Hajn.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 25 stycznia 2007 r. sprawy z powództwa „A.” Spółki z o.o. w K. przeciwko Maciejowi D. o zapłatę, na skutek zażalenia pozwanego na postanowienie Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łomży z dnia 5 września 2006 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżone postanowienie.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łomży wyrokiem z 22 czerwca 2006 r. [...] oddalił apelację pozwanego Macieja D. od wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń w Łomży z 17 stycznia 2006 r. [...], zasądzającego od pozwanego na rzecz powódki „A.” Spółki z o.o. w K. kwotę 53.196,71 zł z ustawowymi odsetkami oraz kosztami procesu.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku wniósł pełnomocnik pozwanego, oznaczając wartość przedmiotu zaskarżenia na kwotę 53.196,71 zł. Oprócz skargi kasacyjnej, sporządzonej i wniesionej przez pełnomocnika pozwanego będącego

radcą prawnym, do akt sprawy wpłynęło osobiście sporządzone przez pozwanego pismo, w którym pozwany wniósł o zwolnienie go od kosztów sądowych. Do wniosku dołączone zostało „oświadczenie o stanie majątkowym i rodzinnym”, sporządzone osobiście przez pozwanego, w którym przedstawiono dane dotyczące jego sytuacji rodzinnej, majątkowej, dochodów i źródeł utrzymania.

Zarządzeniem z 1 września 2006 r. przewodniczący wydziału w Sądzie Okręgowym „na zasadzie art. 102 ust. 4 w zw. z ust. 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych” zarządził zwrot wniosku pozwanego o zwolnienie od kosztów sądowych „z powodu niezłożenia oświadczenia obejmującego szczegółowe dane o stanie rodzinnym, majątku i dochodach oraz źródłach utrzymania na obowiązującym druku określonym w § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie określenia wzoru oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby fizycznej ubiegającej się o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym (Dz.U. Nr 27, poz. 200)”.

Postanowieniem z 5 września 2005 r. Sąd Okręgowy odrzucił „skargę kasacyjną pełnomocnika pozwanego” z powodu jej nieopłacenia. W uzasadnieniu postanowienia o odrzuceniu skargi kasacyjnej Sąd Okręgowy podniósł, że stosownie do art. 102 ust. 2 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych do wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych powinno być dołączone oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby fizycznej ubiegającej się o zwolnienie od kosztów sądowych. Oświadczenie to nie może być złożone w sposób dowolny, lecz musi być złożone według stosownego wzoru (druku) określonego w § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie określenia wzoru oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby fizycznej ubiegającej się o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym. Złożone przez fachowego pełnomocnika wraz ze skargą kasacyjną oświadczenie pozwanego nie spełniało powyższego wymagania i dlatego zarządzeniem przewodniczącego wydziału z 1 września 2006 r. zostało zwrócone - zgodnie z art. 104 ust. 4 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych - bez wzywania do uzupełnienia tego braku. Nieskuteczne zgłoszenie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych oznacza, że skarga kasacyjna wniesiona przez pełnomocnika pozwanego nie została opłacona w terminie do jej wniesienia (art. 398⁵ § 1 k.p.c.). Powołując się na treść art. 130² § 3 k.p.c. Sąd Okręgowy stwierdził, że zgod-

nie z art. 35 ust. 1 zdanie drugie w związku z art. 13 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych od skargi kasacyjnej wniesionej w rozpoznawanej sprawie należało uiścić opłatę stosunkową w wysokości 5 % wartości przedmiotu zaskarżenia, określonej w skardze na kwotę 53.196,71 zł. Oplata taka nie została jednak uiszczona.

Zażalenie na powyższe postanowienie wniósł pełnomocnik pozwanego, zarzucając naruszenie art. 130² § 3 k.p.c. oraz art. 102 ust. 1 w związku z ust. 4 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 167, poz. 1398 ze zm., zwanej dalej ustawą o kosztach sądowych). Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia.

W uzasadnieniu zażalenia podniesiono, że zarządzenie przewodniczącego wydziału o zwrocie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych było nieuzasadnione, a odrzucenie skargi kasacyjnej z powodu jej nieopłacenia jest przedwczesne. Do wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych pozwany dołączył oświadczenie o stanie majątkowym i rodzinnym. Zarówno wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, jak i samo oświadczenie majątkowe zostały sporządzone i podpisane osobiście przez pozwanego. Chociaż oświadczenie o stanie majątkowym i rodzinnym nie zostało złożone na urzędowym formularzu, to w pełni odpowiada ono pod względem treści wymaganiom stawianym przez art. 102 ust. 2 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych w związku z § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 31 stycznia 2006 r. w sprawie określenia wzoru oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby fizycznej ubiegającej się o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym. Przepis art. 102 ust. 2 ustawy o kosztach sądowych stanowi, że oświadczenie takie sporządza się według ustalonego wzoru. Przepis ten nie wymaga, aby oświadczenie o stanie majątkowym było sporządzone na urzędowym formularzu, wymaga natomiast, aby oświadczenie zawierało wszystkie informacje o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania zgodnie ze wskazaniami wynikającymi z rozporządzenia. Zdaniem wnoszącego zażalenie, pozwany dołączył do wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych oświadczenie o stanie majątkowym zawierające wszystkie informacje, które są wymagane według wzoru urzędowego formularza.

Zdaniem skarżącego, Sąd Okręgowy dokonał błędnej wykładni art. 102 ust. 4 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Zwrot wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych bez wzywania o uzupełnienie braków formalnych tego wniosku

może nastąpić tylko w sytuacji, gdy do wniosku strony reprezentowanej przez adwokata lub radcę prawnego w ogóle nie dołączono oświadczenia o stanie majątkowym.

Skarżący podniósł również, że w rozpoznawanej sprawie nie było podstaw do zastosowania art. 130² § 3 k.p.c. Razem ze skargą kasacyjną, wniesioną przez pełnomocnika, pozwany wniosł samodzielnie sporządzony wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, załączając do niego oświadczenie o stanie majątkowym. Sąd Okręgowy nie mógł odrzucić skargi kasacyjnej bez wcześniejszego rozpoznania osobistego wniosku pozwanego o zwolnienie od kosztów sądowych. Nie było także podstaw do wydania zarządzenia o zwrocie wniosku na podstawie art. 102 ust. 4 ustawy o kosztach sądowych, ponieważ w zakresie postępowania o zwolnienie od kosztów sądowych pozwany nie był reprezentowany przez radcę prawnego (art. 87¹ § 2 k.p.c. w związku z art. 88 i art. 92 k.p.c.), ponieważ treść pełnomocnictwa jednoznacznie wskazuje, że radca prawny został umocowany do sporządzenia i wniesienia skargi kasacyjnej. Pełnomocnictwo nie obejmowało złożenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych. Jeżeli Sąd Okręgowy uznał złożone przez pozwanego oświadczenie o stanie majątkowym za niewystarczające, powinien był wezwać pozwanego - na podstawie art. 130 § 1 k.p.c. w związku z art. 102 ust. 2 ustawy o kosztach sądowych - do sporządzenia oświadczenia o stanie majątkowym na urzędowym formularzu (przesyłając mu jednocześnie ów formularz), pod rygorem zwrotu wniosku.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie zasługuje na uwzględnienie, choć nie wszystkie podniesione w nim argumenty prawne odpowiadają istocie regulacji dotyczącej ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych przez stronę reprezentowaną w postępowaniu kasacyjnym przez profesjonalnego pełnomocnika.

Trafny jest zarzut naruszenia art. 102 ust. 2 ustawy o kosztach sądowych. Zgodnie z tym przepisem, do wniosku osoby fizycznej o zwolnienie od kosztów sądowych powinno być dołączone oświadczenie obejmujące szczegółowe dane o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby ubiegającej się o zwolnienie od kosztów. Oświadczenie sporządza się według ustalonego wzoru. Jeżeli oświadczenie nie zostało złożone albo nie zawiera wszystkich wymaganych danych, stosuje się art. 130 k.p.c. Przytoczony przepis nie wymaga, aby oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania zostało złożone na

„urzędowym formularzu”, lecz aby zawierało (obejmowało) szczegółowe dane według ustalonego wzoru. Wzór oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania określił, w drodze rozporządzenia wydanego na podstawie art. 9 pkt 2 ustawy o kosztach sądowych, Minister Sprawiedliwości. Jednak ani z art. 102 ust. 2 lub z art. 9 pkt 2 ustawy o kosztach sądowych, ani z przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 31 stycznia 2006 r. w sprawie określenia wzoru oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby fizycznej ubiegającej się o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym, nie wynika, aby niezłożenie tego oświadczenia „na urzędowym formularzu” rodziło skutek w postaci zwrotu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych. Wzór oświadczenia ma stanowić ułatwienie dla strony ubiegającej się o zwolnienie od kosztów sądowych, ma być pomocny w objęciu oświadczeniem wszystkich niezbędnych danych, których przedstawienie sądowi powinno gwarantować sukces w postępowaniu incydentalnym o zwolnienie od kosztów sądowych w postaci przyznania stronie takiego zwolnienia. Wzór oświadczenia, o jakim stanowi art. 102 ust. 2 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, nie ma zatem nic wspólnego z urzędowymi formularzami, o których mowa na przykład w art. 187¹ k.p.c. lub art. 505² k.p.c., co oznacza, że niezłożenie oświadczenia na urzędowym druku wzoru, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 31 stycznia 2006 r., nie daje podstawy do zwrotu tego wniosku (nie stosuje się, choćby odpowiednio, art. 130¹ k.p.c.).

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że błędne było już samo zarządzenie przewodniczącego wydziału w Sądzie Okręgowym z 1 września 2006 r. o zwrocie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych z powodu „niezłożenia oświadczenia obejmującego szczegółowe dane o stanie rodzinnym, majątku i dochodach oraz źródłach utrzymania - na obowiązującym druku określonym w § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 stycznia 2006 r.”, ponieważ pozwany nie miał obowiązku złożenia tego oświadczenia na „obowiązującym druku”, a wzór oświadczenia nie jest „obowiązującym drukiem”. Ani z treści uzasadnienia zarządzenia przewodniczącego wydziału o zwrocie wniosku, ani z zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego o odrzuceniu skargi kasacyjnej, nie wynika przy tym, aby przewodniczący lub Sąd badali merytoryczną zawartość sporządzonego osobiście przez pozwanego „oświadczenia o stanie majątkowym i rodzinnym”, a tym bardziej, aby z badania tego wynikała konstatacja, że oświadczenie to nie zawiera danych, które -

według stosownego wzoru - powinna ujawnić osoba fizyczna ubiegająca się o zwolnienie od kosztów sądowych.

Już samo stwierdzenie, że zarządzenie o zwrocie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych było nieprawidłowe, pozwalało na uchylenie zaskarżonego postanowienia, skoro pierwotną przyczyną odrzucenia skargi kasacyjnej było uznanie złożonego oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania za niewystarczające do rozpoznania wniosku pozwanego o zwolnienie od kosztów sądowych.

Trafnie również wnoszący zażalenie zarzucił Sądowi drugiej instancji naruszenie art. 130² § 3 k.p.c. W pierwszej kolejności należy uznać, że - mimo istotnej zmiany przepisów o kosztach sądowych - nie stracił aktualności pogląd, zgodnie z którym obowiązek uiszczenia opłaty przy wniesieniu do sądu pisma jej podlegającego nie ogranicza prawa żądania zwolnienia od kosztów sądowych. Niedopuszczalne jest zatem odrzucenie nieopłaconego środka zaskarżenia wniesionego przez profesjonalnego pełnomocnika, jeżeli domagał się on jednocześnie - w imieniu strony - zwolnienia jej od kosztów sądowych w zakresie obejmującym ten środek albo gdy domagała się tego sama strona we wniosku towarzyszącym pismu pełnomocnika.

Należy zatem rozważyć, czy sankcja taka (w postaci odrzucenia nieopłaconego środka zaskarżenia) może być zastosowana w sytuacji, gdy wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych nie może odnieść zamierzonego skutku, gdyż podlega zwrotowi przez przewodniczącego bez wzywania do uzupełnienia jego braków formalnych (art. 102 ust. 4 ustawy o kosztach sądowych), ze względu na niedołączenie do niego oświadczenia, o którym mowa w art. 102 ust. 2 ustawy o kosztach sądowych, przez profesjonalnego pełnomocnika.

Hipoteza art. 130² § 3 k.p.c. obejmuje jedynie wypadki wniesienia przez profesjonalnych pełnomocników nienależycie opłaconych środków zaskarżenia i środków odwoławczych. O nienależytym opłaceniu takiego środka można mówić jedynie wówczas, gdy w chwili jego wniesienia istnieje obowiązek uiszczenia opłaty, przy czym - co należy podkreślić - miarodajny jest tu moment wniesienia pisma podlegającego opłacie. Złożenie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych wyłącza obowiązek uiszczenia opłaty od pisma objętego wnioskiem w momencie jego wnoszenia. Nie ma natomiast podstaw do uzależnienia takiego skutku (odrzucenia pisma) od dalszych losów procesowych wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych. Stanowiłoby to bowiem w istocie rozszerzenie hipotezy art. 130² § 3 k.p.c., co jest niedo-

puszczalne ze względu na jego wyjątkowy charakter. W konsekwencji za nietrafne należy uznać założenie przyjęte przez Sąd drugiej instancji, że odrzuceniu na podstawie art. 130² § 3 k.p.c. podlega nienależycie opłacona skarga kasacyjna (bez wymaganej opłaty), wniesiona przez profesjonalnego pełnomocnika, do której dołączono wnioski o zwolnienie strony od kosztów sądowych lub choćby tylko od opłaty sądowej, nawet jeżeli wniosek ten należałoby zwrócić ze względu na niedołączenie do niego oświadczenia, o którym mowa w art. 102 ust. 2 ustawy o kosztach sądowych.

Podobna sytuacja procesowa występuje po oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych. Według stanowiska utrwalonego w orzecznictwie i praktyce sądowej na gruncie dotychczasowych przepisów o kosztach sądowych, zgłoszenie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych w sprawie, w której pismo wniesione przez stronę osobiście lub przez jej pełnomocnika podlega opłacie w postaci wpisu stałego lub stosunkowego, zobowiązuje sąd w razie odmownego załatwienia tego wniosku do wezwania o uiszczenie opłaty na zasadach ogólnych (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 1976 r., III CZP 11/76, OSNC 1976 nr 7-8, poz. 162, oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 1999 r., I CKN 1461/98, OSNC 1999 nr 11, poz. 196, i z dnia 31 maja 2006 r., IV CZ 40/06, niepublikowane). Stanowisko to zachowało aktualność na gruncie nowych przepisów o kosztach sądowych. W uchwale z 28 listopada 2006 r., III CZP 98/06 (LEX nr 198917), Sąd Najwyższy stwierdził, że w razie oddalenia zawartego w apelacji wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych przewodniczący wzywa do uiszczenia opłaty należnej od apelacji także wtedy, gdy wniósł ją adwokat. Podobnie w postanowieniu z 4 października 2006 r., I CZ 81/06 (Biuletyn SN 2006 nr 11, poz. 19), Sąd Najwyższy przyjął, że w razie oddalenia zgłoszonego przez pełnomocnika strony będącego radcą prawnym wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych w zakresie poniesienia należnej od środka odwoławczego (środka zaskarżenia) opłaty w wysokości stałej lub stosunkowej, przewodniczący wzywa pełnomocnika do opłacenia tego środka w terminie tygodniowym. Tym samym, nadal trafne jest dotychczasowe zapatrywanie, że w razie oddalenia zgłoszonego przez pełnomocnika strony będącego radcą prawnym lub adwokatem wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych w zakresie poniesienia należnej od środka odwoławczego lub środka zaskarżenia opłaty w wysokości stałej lub stosunkowej, przewodniczący wzywa pełnomocnika do opłacenia tych środków w terminie tygodniowym.

Ze względu na podobieństwo sytuacji występującej po oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych i sytuacji istniejącej po zwrocie tego wniosku, należy uznać, że również w tym ostatnim wypadku przewodniczący powinien wezwać pełnomocnika - na podstawie art. 130 § 1 k.p.c. - do opłacenia skargi kasacyjnej w terminie tygodniowym. Sąd drugiej instancji odrzucił tymczasem skargę kasacyjną wnioskodawcy bez uprzedniego wezwania do uiszczenia wymaganej opłaty (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 7 listopada 2006 r., I CZ 69/06).

Złożenie przed lub wraz z pismem podlegającym opłacie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych uchyla (przerywa, wstrzymuje) obowiązek uiszczenia opłaty do czasu rozstrzygnięcia wniosku. Pomimo braku wyraźnej po temu podstawy w przepisach, na tle art. 15 ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jednolity tekst: Dz.U. 2002 r. Nr 9, poz. 88 ze zm.), przewidującego - tak samo jak art. 10 ustawy obecnie obowiązującej - że opłatę należy uiszczyć „przy wniesieniu do sądu pisma podlegającego opłacie”, w orzecznictwie Sądu Najwyższego jednolicie przyjmowano, że zgłoszenie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych powoduje, że obowiązek uiszczenia opłaty zostaje odsunięty w czasie (por. między innymi uzasadnienia uchwały z 26 lutego 1976 r., III CZP 11/76, OSNCP 1976 nr 7-8, poz. 162 oraz postanowień z 21 kwietnia 1999 r., I CKN 1461/98, OSNC 1999 nr 11, poz. 196 i z 24 sierpnia 2005 r., II CZ 75/05, niepublikowane). Stanowisko to zostało podtrzymane pod rządami obowiązującego art. 10 ustawy o kosztach sądowych (por. uzasadnienia postanowień z 26 lipca 2006 r., IV CZ 57/06, z 4 października 2006 r., I CZ 81/06 Biuletyn SN 2006 nr 11, s. 19, LEX nr 201191, i uchwały z 13 października 2006 r., III CZP 75/06, LEX 194332), co należy zaaprobować, zważywszy że w zakresie istotnym dla tej kwestii nie nastąpiły zmiany przepisów, a dotychczasowe argumenty nie straciły wartości.

Przy przyjęciu, że w razie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych (oddalenia, odrzucenia lub zwrotu wniosku o zwolnienie) ponownie aktualizuje się obowiązek uiszczenia opłaty, rozstrzygnięcia wymaga, w jakim momencie termin ten się otwiera i na jakiej to następuje podstawie.

Pod rządami ustawy o kosztach sądowych z 1967 r. problem ten był rozważany na tle art. 17, który przewidywał odrzucanie wprost wniesionych bez należnej opłaty przez adwokata lub radcę prawnego środków zaskarżenia, podlegających opłacie w wysokości stałej. Jednolicie, i z aprobatą doktryny, przyjmowano w orzecznictwie Sądu Najwyższego, że zgłoszenie wniosku o zwolnienie od kosztów sądo-

wych w sprawie, w której pismo wnoszone przez adwokata podlega opłacie wpisu stałego, zobowiązuje sąd w razie odmownego załatwienia tego wniosku do wezwania o uiszczenie opłaty na zasadach ogólnych.

Zasadą ogólną pozostało uiszczanie należnych opłat na wezwanie, w terminie tygodniowym od dnia jego doręczenia (art. 130 § 1 k.p.c.). Obowiązek uiszczania opłat bez wezwania, chociaż obecnie rozszerzony pod względem podmiotowym (obejmuje adwokatów, radców prawnych, rzeczników patentowych i przedsiębiorców w sprawach gospodarczych) i przedmiotowym (obejmuje opłaty stosunkowe i opłaty w wysokości stałej), jest nadal wyjątkiem od reguły. Rozszerzenie zakresu wyjątków nie zmienia wzajemnego stosunku przepisów ogólnego i szczególnych. Z tego względu, przepis art. 130² § 3 k.p.c. nie może być wykładany rozszerzająco i stosowany do sytuacji, które nie są w nim wyraźnie opisane.

Podobnie jak poprzednio art.17 zdanie drugie ustawy z 13 czerwca 1967 r., tak obecnie art.130² § 3 k.p.c. traktuje o „podlegających opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej” środkach odwoławczych i zaskarżenia „wniesionych” przez adwokata lub radcę prawnego. Reguluje on więc sytuacje, w których w chwili wnoszenia danego środka istnieje (zgodnie także z art. 10 ustawy o kosztach sądowych) obowiązek uiszczenia opłaty. Taki stan rzeczy nie zachodzi, gdy wraz z pismem zostaje złożony wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, który odsuwa w czasie obowiązku uiszczenia opłaty. Analizowany w rozpoznawanej sprawie stan faktyczny nie odpowiada zatem sytuacji uregulowanej w art. 130² § 3 k.p.c., co oznacza, że przepis ten nie może być zastosowany wprost, a zastosowaniu go przy wykorzystaniu wykładni rozszerzającej sprzeciwia się jego wyjątkowy charakter. W konsekwencji, z art.130² § 3 k.p.c. nie można wywodzić obowiązku strony reprezentowanej przez wskazanych w nim pełnomocników do uiszczenia należnej opłaty bez wezwania w razie złożenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych.

Przesłanki zastosowania i rodzaj rygoru procesowego muszą wynikać z przepisu, nie można ich domniemywać ani „wprowadzać” w wyniku zabiegów interpretacyjnych. Niedopuszczalne jest wyciąganie niekorzystnych dla strony konsekwencji procesowych w sytuacji, gdy rygor nie został w sposób niewątpliwy określony w przepisie. W analizowanej sytuacji procesowej nie ma podstaw do stosowania rygoru w postaci odrzucenia środka odwoławczego wprost (bez wezwania do uiszczenia opłaty) w oparciu o art. 130² § 3 k.p.c., gdyż rygor taki przewiduje on dla przypadków, w których opłaty nie uiszczono, pomimo że należało to uczynić przy wniesieniu pi-

sma. Jak wcześniej wskazano, taka sytuacja nie zachodzi, gdy w środку odwoławczym (zaskarżenia) zawarto wnioski o zwolnienie od kosztów. Za nieuprawnioną należy uznać koncepcję, jakoby odmowa zwolnienia od kosztów sądowych sytuowała pełnomocnika w takiej pozycji, „jak gdyby wniosku nie składał”, co miałyby pociągać za sobą obowiązek uiszczenia opłaty bez wezwania.

Zaskarżone postanowienie podlegało zatem uchyleniu także z tej przyczyny, że Sąd Okręgowy odrzucił skargę kasacyjną bez wcześniejszego wezwania pełnomocnika do uiszczenia opłaty od niej, mimo zgłoszonego w niej wniosku o zwolnienie pozwanego od kosztów sądowych.

Nie jest natomiast uzasadniony zarzut naruszenia art. 102 ust. 4 ustawy o kosztach sądowych. Zgodnie z tym przepisem, wniosek o zwolnienie od kosztów strony reprezentowanej przez adwokata lub radcę prawnego złożony bez dołączenia oświadczenia, o którym mowa w ust. 2, przewodniczący zwraca bez wzywania o uzupełnienie braków formalnych wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych. Rygor zwrotu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych dotyczy zatem zarówno sytuacji, gdy wniosek ten został zawarty bezpośrednio w piśmie sporządzonym i wniesionym przez profesjonalnego pełnomocnika, jak i sytuacji, gdy wniosek ten został sformułowany w „osobiście” sporządzonym i wniesionym przez stronę piśmie procesowym.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 394¹ § 3 k.p.c. w związku z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

=====